

Ирена Сендлер. За нас сосема непознато име и презиме. Анонимна личност за македонската и за регионалната јавност. Сосема обична жена, која не била ниту во врвот на политиката, ниту во уметноста или во јавниот живот. Едноставна, скромна, како секој просечен европски граѓанин. На 12 мај 2008 година Ирена почина во Варшава. Почина на 98-годишна возраст. Зошто ова име е важно за нас, за Европа и за светот? Токму таа беше девојката која во екот на Втората светска војна спаси 2.500 еврејски деца од варшавското гето. Доколку не беше таа децата ќе завршеа во фашистичките логори на смртта. Ризикувајќи го сопствениот живот собра храброст и сила да им застане на патот на нацистичките демони, кои косеа сè пред себе. Таа спречи сигурна егзекуција на невини деца, кои беа виновни само затоа што Господ Бог одбрал да бидат Евреи по род. Ликот и делото на Ирена Сендлер се огромни, нејзината заслуга за човековиот пород е непроценлива. Ваквите луѓе треба да заземат највидно место во правдољубивата човекова историја, нивното име да се празнува како потсетник на тоа што треба да содржи вистинскиот човеков карактер. Вредноста на Сендлер ќе стане подлабока со нејзината смрт. Нејзиното дело е патоказ кон вистинските вредности на иднината. Нејзиниот визуелен портрет претставува икона не само за еврејската заедница, туку и за сите жртви кои страдале во виорот на светските и на регионалните војни. Светот изродил многу храбри луѓе, но малкумина од нив го заслужуваат местото на хуманите великани. Ова пишување е посветено токму на една таква личност - Ирена Сендлер. Светот допрва ќе ја запознае нејзината величина.

Пишува: Мишко ТАЛЕСКИ

ИРЕНА СЕНДЛЕР - ВЕЛИКАН НА ЧОВЕЧНОСТА

Во јануари 1933 година на власт во Германија дошол Адолф Хитлер. Уште во првите години од неговото владеење тој континуирано ги обвинувал Евреите за неуспехот на Германија во Првата светска војна. Позната е неговата расна теорија, според која Германците се супериорна раса, која треба да владее, а Евреите се тие кои спроведуваат светски заговор, со кој се обидуваат да ги нарушат позициите на Германците во светот. Во текот на четириесеттите години на дваесеттиот век, Евреите броеле само еден процент од вкупната германска популација. Иако важеле за лојални и интелегентни граѓани во државата, сепак национал-социјалистичката идеологија на фирерот го сменила односот кон нив.

Во 1935 година бил донесен познатиот Закон од Нирнберг, со кој се забранувал бракот меѓу Евреите и не-Евреите, потоа сите Евреи биле истерани од професорските места во училиштата, не смееле да служат на германската војска. Министерството на Јозеф Гебелс ги претставувал Евреите како најголеми непријатели на Германија и на германската нација. Со ширењето на границите на Германија, со припојувањето на Австрија во 1938 година, настапил период на губење на човековите права на Евреите и во оваа земја.

Кулминативна точка претставува т. н. Кристална ноќ кога еден тинејџер го убил германскиот амбасадор во Париз. Тој чин се смета за почетокот на годините на холокаустот. Нацистите почнале да спроведуваат прогон против Евреите. Само првата ноќ биле убиени деведесеттина Евреи, а повеќе од петстотини синагоги биле запалени. Првата група апсење се случила непосредно по Кристалната ноќ, кога биле собрани околу 25.000 лица и однесени во концентрационен логор. Следните неколку седмици огромен број луѓе ја напуштиле Германија. Западниот свет останал

ладен и незаинтересиран за нивната судбина. Карактеристичен пример е случајот со бродот "Св. Луис" кога околу 1.000 Евреи биле вратени во Германија, откако Куба и САД одбиле да прифатат негово вкотвување во нивните пристаништа.

Бугарската Влада на Богдан Филев, поради притисоците на општествените слоеви во Софија, одбила депортација на бугарските Евреи, кои во тоа време броеле околу 50.000 луѓе. Но, затоа, пак, за да ги задоволи барањата на Хитлер како сојузник во тоа време, Бугарија ги депортирала Евреите од окупираниите делови на Македонија и на Грција. На 11 март 1943 година, околу 7.200 Евреи од Скопје, Битола и од Штип, односно 98 отсто од вкупната еврејска популација во Македонија биле уапсени од страна на бугарската фашистичка власт и затворени во Скопскиот монопол. Со товарни возови биле префрлени во полскиот концентрационен логор "Треблінка". Оттаму, никој жив не се вратил.

ЖЕНАТА КОЈА СПАСИ ИЛЈАДНИЦИ ЕВРЕЈСКИ ДЕЦА

РАЃАЊЕ НА ФАБРИКЕ НА СМРТТА

Хитлер почнал невидена пропагандна дејност против еврејската заедница. Тој ја предупредувал Европа дека во иднина таа ќе се претвори во еврејски континент и тоа мора итно да се спречи. На 1 септември 1939 година почнала Втората светска војна. Прва била нападната Полска, домот на околу три милиони Евреи.

Веднаш по брзата капитулација на

Варшава германската администрација ги формирала еврејските гета во Лоѓ, Краков и во полската престолнина. Забранета била секаква комуникација на Евреите од гетата со останатиот свет. Во наредниот период умирале илјадници луѓе. Овие места потпаѓале под администрацијата на озлогласениот Хајнрих Химлер, водачот на нацистичките СС сили. Во 1940 година, по наредба на Химлер, бил изграден концентрационен логор близу полскиот град Освик, кој подоцна нацистите го преименувале во Аушвиц. Во јуни 1941 година, и покрај договорот со Сталин, Хитлер го нападнал Советскиот Сојуз. Во тој период таму живееле околу три милиони Евреи.

СС силите на Химлер, составени од најфанатични Германци и антисемитисти, систематски ги убивале и ги палеле нивните домови. Во меѓувреме Аушвиц станал една од четирите најголеми гасни комори.

Вториот човек на СС силите, Рајнхард Хејдрих, во Берлин ги изнел плановите за конечното решение за Евреите. Стратегијата предвидувала сите Евреи од Европа да се транспортираат во Полска, каде привршувале т.н. фабрики за истребување во Треблинка, Белзец и Собибор. Евреите кои пристигнувале со возови биле информирани дека тука транзитно ќе запрат и дека потоа ќе продолжат. Мажите ги одделувале од

ИРЕНА СЕНДЛЕР (1910 - 2008)

Ирена Сендлер е родена на 15 февруари 1910 година. Пред избувнувањето на Втората светска војна работела како социјален работник, помагајќи им на сиромашните семејства во варшавските предградија. Кон крајот на летото 1942 година станала член на движењето на отпорот Жегота, кое ги помагало Евреите. Светската историја ја има запишано како голем хуманист, бидејќи таа секојдневно, ризикувајќи го својот живот, успеала да спаси 2.500 еврејски деца од сигурна смрт. Тајната акција се спроведувала во подолг временски период, од октомври 1940 година до април 1943 година. Во таа временска рамка германските нацисти до темел го опожариле варшавското гето и ги убиле сите цивили на кои ќе наишле. Еврејските деца успешно се евакуирале со помош на Сендлер и на движењето на кое му припаѓала. Децата биле пренесувани во куфери, сандачи, преку канализациони отвори, транспортирани со помош на противпожарни возила и камиони за смет. Возачите на камионите со себе носеле кучиња кои постојано лаеле за да го покријат плачот на децата кои ги превезувале. Некогаш ситуацијата била таква што налагала по-

ситните деца да се кријат под палтата на возрасните, за да можат да избегаат од гетото на смртта во Варшава. Во октомври 1943 година Гестапо ја уапсило Ирена Сендлер и долго време била измачувана. Бидејќи не сакала ништо да признае, на-

цистите со чекан ѝ ја скршиле едната нога. Таа била осудена на смрт. Сепак, била спасена со помош на движењето на отпорот Жегота, кое успеало да поткупи еден германски офицер. И по пеколот кој го поминала, оваа хуманистка продолжила со својата социјална работа, помагајќи им на беспомошните еврејски деца. Во 1965 година Сендлер била наградена со медал за хероизмот од страна на Институтот "Јад Вашем" од Ерусалим. Во 2003 година римокатоличкиот поглавар папата Јован Павле Втори ѝ испратил писмо во кое ја издигнал на пиедестал нејзината работа за

време на годините од војната против фашизмот. Истата година ја добила наградата "Бел орел", едно од највисоките одликувања на полската држава. Во 2007 година Ирена Сендлер била номинирана за Нобелова награда за мир на предлог на полскиот претседател, Лех Качињски.

Светот не се обидел да им помогне на Евреите. Едноставно, тие биле препуштени сами да се организираат и да се заштитат од сè појасната намера на нацистичка Германија да ја уништи нивната етничка група. Еден од најимпозантните примери со кој се отсликува еврејскиот бунт е целомесечната битка на околу 750 Евреи од варшавското гето. Нивниот судир со околу 2.000 добро вооружени нацистички војници е запишан во историјата како непоколеблива гола борба за физички опстанок. Не можејќи да го скршат еврејскиот отпор, германските генерали наредиле целото гето да се минира. Сличен отпор имало и во логорот "Треблинка".

жените и од децата. Во просториите за туширање им ги затворале вратите и потоа со испуштениот јаглерод моноксид на најгрозомирно начин им го одземале животот. Таков масовен геноцид неколку пати бил повторуван.

Нацистичка Германија се обидувала од светот да ги скрие овие дотогаш невидени ужаси. Но, злоделата продолжувале. До летото 1942 година на територијата на Русија биле стрелани повеќе од еден милион руски Евреи. Цел на нацистите било светот никогаш да не дознае за ужасите кои Хитлеровата администрација ги преземала против Евреите. Грозоморноста на таа стратегија одела дотаму што Берлин на своја иницијатива поканувал делегација на Црвениот крст да го посети местото Терезин, кое претставувало најголемо еврејско гето во Чехословачка. Работниците на Црвениот крст се увериле во добрите услови за живеење, кои Германците специјално ги преадаптирале за да му ја прикажат на светот добронамерноста на Хитлер. Веднаш по посетата на делегацијата на хуманитарната организација, Евреите ги испраќале во логорот на смртта во Аушвиц, каде ги погубувале со гас. Гетото веќе не постоело.

НЕЗАБОРАВНИТЕ СЛИКИ ОД НАЦИСТИЧКИОТ УЖАС ПРОТИВ ЕВРЕИТЕ

Ирена Сендлер ги спасила еврејските деца со фалсификувани пасоши, давајќи им лажен идентитет. Потоа децата биле крстени како католици и дадени на чување во полски семејства или болници. Таа постојано имала пристап во гетото, кое броело околу 450.000 малолетници. Според нејзините зборови, најтешко ѝ било тогаш кога барала од родителите на децата дозвола за нивно изведување од гетото, како единствено решение за спас. Со надеж дека еден ден повторно ќе ги сретне таа ги напишала сите нивни имиња, а списокот го закопала в земја. Нејзина цел била по завршу-

вањето на војната децата да им ги врати на родителите. Сепак, многу од нив останале сираци, бидејќи родителите им биле убиени во концентрационите логори. Едно од спасените деца за Сендлер рекло: "Не ѝ го должиме животот само ние, туку и нашите деца, внуци и сите идни генерации".

ПОРАЗ НА ЧОВЕКОВАТА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

Ужасите продолжувале. И покрај поразите на Хитлер во 1944 година, организираната ликвидација на Евреите не запрела. Летото истата година во Аушвиц биле депортирани околу 450.000 Евреи од Унгарија. Статистиките и извештаите говорат дека во тој логор на смртта дневно биле убивани по околу 9.000 лица. Нивните тела биле спалувани во специјално направени печки, затоа што немало доволно капацитети за закопување на труповите. Во логорот "Мајданек" во Полска, пак, биле егзеку-

тирани повеќе од 350.000 Евреи.

По налетот на Црвената армија нацистите почнале да ги уништуваат концентрационите логори и крематориумите, но таму каде што тие сè уште постоеле продолжиле масовните убиства. Крајот на Втората светска војна бил дочекан со поразителни бројки за човековата цивилизација. Најголем дел од Евреите во Европа бил свирепо убиен, 3,5 милиони биле отруени во гасните комори, а повеќе од 1,5 милион лица биле стрелани. Се разбира, Евреите не се единствените жртви на Хитлеровата шизофренија. Ромите, Словените, комунистите, инвалидите и верските активисти, исто така, ја доживеале судбината на геноцидот.